

1/11/2010

KOERS
2020

SPORT IS (IN) BEWEGING

Kadernota Sport en Beweging 2010-2020

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	4
1 Een leven lang actief op elk niveau	5
1.1. Visie	5
1.2. Tot standkoming sportbeleid.....	5
1.3. Vervolgproces.....	6
1.4. Leeswijzer.....	6
2 Het Sportlandschap	7
2.1. Historie.....	7
2.2. Sportmarkten.....	8
3 De Sportsector in Bergen op Zoom	9
3.1. De intrinsieke non-profitmarkt: Breedtesportverenigingen	9
3.2. Intrinsieke profitmarkt: Topsport	10
3.3. Extrinsieke profitmarkt: Commerciële sportaanbieders	10
3.4. Extrinsieke non-profitmarkt: Sportgerelateerde aanbieders	11
4 Sportaccommodaties Bergen op Zoom.....	12
4.1. Vraag en aanbod	12
4.2. Beheer – en exploitatie	13
4.3. Subsidie- en tarievenbeleid	14
5 Sportklimaat Bergen op Zoom	15
5.1. Sterkte/Zwakteanalyse Bergs sportbeleid	15
5.2. Toekomstig sportlandschap.....	16
6 De Sportvereniging van de toekomst.	17
6.1. Externe krachtenveld	17
6.2. Sterkte/zwakte analyse sportverenigingen	19
7 Beleidsrichtingen tot 2020	21
7.1. Conclusies evaluatie sportbeleid	21
7.2. Koers 2020	21
7.3. Ambitiescenario's.....	22
1 De basisopstelling	22
2 De bal hooghouden	23
3 Sportief (in) bedrijf.....	23
Matrix programma's.....	23
Bijlagen.....	25

Voorwoord

Sport is beweging. Een uitstekend bindmiddel in een individualiserende maatschappij en belangrijk voor de gezondheid van Bergenaren. Een sport- én beweegbeleid moet daarom het uitgangspunt zijn in de periode die voor ons ligt. Maar daarnaast is de sport ook zelf in beweging. Geleidelijk is de nadruk binnen sport steeds meer verschoven van sport als *doel*, naar sport als *middel* om allerlei maatschappelijke doelen te verwezenlijken. Ook de sportstructuur is in beweging. De sportverenigingen hebben het moeilijk. Zij moeten aan allerlei maatschappelijke ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor het aanbod van sport en het vinden van vrijwilligers, het hoofd zien te bieden.

Onze sportverenigingen zijn van oudsher de ruggengraat binnen de sport. Zij worden daarom ook gezien als belangrijkste speler in allerlei maatschappelijke projecten als naschoolse sportactiviteiten, jongerenparticipatie, en normen en waarden bijbrengen. De verenigingen moeten hier echter wel de mogelijkheden voor hebben. Zij werken immers met vrijwilligers. Ondersteuning en professionalisering is noodzakelijk om de sportverenigingen ook in de toekomst als ruggengraat van de sport te behouden in onze gemeente. Deze notitie bekijkt welke stappen dienen te worden genomen voor de "Sportvereniging van de toekomst". Daarnaast is de recreatieve en ongebonden sport in opkomst. Dat biedt nieuwe kansen binnen een gemeente. Vooral kansen uit het oogpunt van gezondheid (bewegen), maar ook vanuit economisch of toeristisch oogpunt.

Op het gebied van sportvoorzieningen is het belangrijk datgene wat er is, goed te beheren en te koesteren. Efficiency, multifunctionaliteit en integraal samenwerken moeten hierbij uitgangspunten zijn. Qua sportvoorzieningen is de situatie in Bergen op Zoom erg goed. Onze accommodaties voldoen aan de NOC-NSF normen en er zijn geen capaciteitstekorten. Dit is in andere gemeenten vaak heel anders. Daar mogen we als gemeente terecht trots op zijn. Het is een uitdaging op zich, om dat zo te houden. Verbetering en maximaal benutten van die gedane sportinvesteringen in Bergen op Zoom, is de uitdaging die de komende jaren voor ons ligt.

Kunstgrasveld Meilust

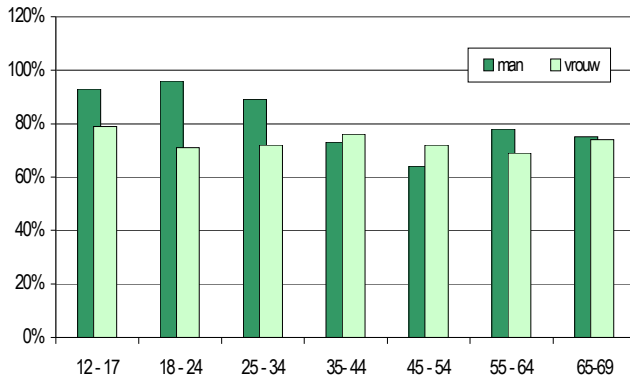
Dhr. M. van Eekelen

Wethouder Sport
Gemeente Bergen op Zoom

Samenvatting

Inleiding

Sport- en beweegvoorzieningen zijn belangrijk binnen onze samenleving. Vijfenzeventig % van de Bergenaren sport namelijk regelmatig. Om fit te blijven, of als wedstrijdporter. In ongebonden vorm (52%) of in verenigingsverband (23%). Sport spreekt een gezamenlijke taal en brengt sociale cohesie. Maar sport is ook een

middel om fysiek actief te blijven in een maatschappij waarin bewegingsarmoede en overgewicht steeds vaker voorkomen. Sport helpt zo gezondheidsklachten te voorkomen en zorgkosten te verlagen. Het moet daarom voor inwoners aantrekkelijker worden om gedurende alle levensfasen te sporten of te bewegen. Kortom; een leven lang actief!

Visie en rol gemeente

In onze visie staat de maatschappelijke waarde van sport centraal. Gemeente Bergen op Zoom zet sport in als middel om de gezondheid van Bergenaren te bevorderen en sociale cohesie te behouden en te stimuleren. Een sport- én beweegbeleid is dan ook het uitgangspunt om de doelstellingen uit de wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) optimaal te kunnen realiseren. De breedtesport is hierbij de lokale prioriteit, maar in regionaal verband kan onze gemeente ook voor topsport betekenis hebben. De rol van de gemeente binnen het sport- en beweegbeleid is faciliterend, stimulerend en regisserend. Deze kadernota is hierin de eerste stap voor de komende jaren, want de regietaak van de gemeente begint bij het opstellen van sportbeleid.

Doelstellingen kadernota

1. *Integraal en divers sport- en beweegaanbod*; De gemeente Bergen op Zoom wil samenwerking stimuleren en verbindingen leggen tussen de verschillende sport- en beweegaanbieders om zo tot een laagdrempelig en centraal aanbod te komen wat de gezondheid en sociale samenhang binnen onze gemeente bevordert. Uitgangspunt hierbij is één sportvereniging per sport per sportpark.
2. *Sterke verenigingen*; De gemeente Bergen op Zoom wil sportverenigingen ondersteunen bij een vraaggericht, divers en laagdrempelig sport- en bewegingsaanbod. Uitgangspunt is dat de verenigingen hierin ook een eigen verantwoordelijkheid hebben. Om versterking van de breedtesport te kunnen realiseren is een herziening van de huidige subsidiesystematiek naar een meer outputgerichte subsidiesystematiek nodig.
3. *Kwalitatieve, op de behoeften aansluitende sportaccommodaties*.

Ambitiescenario's

De Basisopstelling
De bal hoog houden
Sportief (in) bedrijf

Lokale versterking verenigingen
Lokale sport- en beweegsamenwerking
Lokale sport- en beweegbundeling

Resultaat

Het gemeentelijk sport- en beweegbeleid moet leiden tot een vergroting van de sportbeoefening binnen alle leeftijdscategorieën in 2014. Enerzijds via een groei van het aantal leden in de georganiseerde sport en anderzijds via groei binnen de ongebonden sport- en beweegactiviteiten.

1 Een leven lang actief op elk niveau

Beachvolleybal op de grote markt

1.1. Visie

Sport en bewegen is gezond, bevordert de maatschappelijke samenhang en zorgt voor ontspanning en ontplooiing.

De afgelopen jaren is er echter veel veranderd op de sportmarkt. De traditionele wedstrijdsport heeft een krimpend aandeel op de sportmarkt en sportief ongebonden bewegen wordt steeds populairder. Er is een sterk toegenomen behoefte aan meer flexibele vormen van sportbeoefening. Mensen willen steeds meer sporten op momenten dat het hen uitkomt en willen zich niet verplichten tot wekelijkse trainingen en wedstrijden. Ongebonden sporten wordt hierdoor aantrekkelijker. Sporten als skeeleren, hardlopen, fietsen, wandelen etc. zijn in opkomst. De vraag naar mogelijkheden om dergelijke sporten te kunnen beoefenen in de openbare ruimte en de vraag naar nieuwe vormen van ongebonden sport wordt groter. Dit biedt prachtige kansen voor 'een leven lang actief'.

In het collegeprogramma is opgenomen dat het van groot belang is dat jong en oud in de gelegenheid zijn om sportief mee te doen en te bewegen. Zowel breedtesport, topsport, recreatiesport als gehandicaptensport verbindt immers mensen en draagt bij aan een betere gezondheid. Op breedtesportniveau staat sportparticipatie centraal en de inzet van vrijwilligers is daarbij onmisbaar. Op topsportniveau draait het met name om de (commerciële) entertainmentfunctie van topsport. De uitvoering van topsportbeleid is dan ook primair een zaak van private partijen. De gemeentelijke taak ligt bij het regisseren, stimuleren en faciliteren van bewegen en breedtesport. Maar topsport heeft wel een voorbeeldfunctie voor de breedtesport en stimuleert actieve sportbeoefening. Talenterkenning en ontwikkeling zijn daarom van groot belang. Topsport kan tevens bijdragen aan de bekendheid van de gemeente. Ten aanzien van citymarketing is in onze gemeente gekozen voor cultuur om Bergen op Zoom 'op de kaart te zetten', omdat zich daar meer mogelijkheden bevinden. Dit neemt niet weg dat topsport een belangrijke plaats in neemt. Met name in regionaal verband (gezien de beperkte doelgroep) kunnen hier de handen ineen geslagen worden om meer te bereiken voor de topsport.

1.2. Totstandkoming kadernota

Het sportbeleid wordt in nauwe samenhang met de betrokkenen binnen onze gemeente (onderwijs, zorg, welzijn, jeugd, economie, vastgoed), maar vooral met de partners in het veld vorm gegeven. Er zijn interviews en werkbijeenkomsten met interne en externe stakeholders geweest en op 29 september 2010 is een eerste sportconferentie gehouden. Tijdens deze sportconferentie zijn de ontwikkelingen binnen de sportwereld besproken. Daarnaast is iedereen in de gelegenheid gesteld schriftelijk een reactie te geven. Het centrale thema van de sportconferentie was: Samenwerking & Verbinding. Sportverenigingen, onderwijsorganisaties en adviesraden waren aanwezig en tijdens twee workshops is dieper ingegaan op de kansen die de nieuwe stimuleringsregeling vanuit het rijk en de gemeente (combinatiefuncties) biedt en de noodzaak om tot een nieuwe (centrale) sportstructuur te komen. De speerpunten die uit de interviews met stakeholders, adviesraden, de sportconferentie en de reactieformulieren naar voren kwamen zijn:

- **Duidelijke visie en koers gemeente:** vanuit de verenigingen en het onderwijs werd er een appel gedaan op de gemeente om een duidelijke visie en koers op te stellen, die vervolgens ook wordt uitgevoerd. Met name op het gebied van het terugbrengen van teveel verschillende verenigingen binnen één sport (versnippering). Meer kwaliteit in plaats van kwantiteit.

Roparun

- **Vernieuwing van de georganiseerde sport** (via combinatiefunctionarissen): De combinatiefunctionarissen moeten goed gepositioneerd worden, met een duidelijke takedefinitie richting de verenigingen zodat zij de verenigingen kunnen 'meenemen' via op verandermanagement gerichte ondersteuning.
- **Verenigingsondersteuning breedtesport en topsport:** Gevraagd werd om verenigingsondersteuning met als doel om de lokale sport op een hoger niveau te brengen dan tot nu toe het geval is. Talenterkenning- en ontwikkeling. Faciliteiten voor talent. Nationale sportevenementen naar Bergen op Zoom halen. Afstemming met andere gemeenten in West Brabant laten plaats vinden op het gebied van topsportbeleid, omdat het als individuele gemeente niet mogelijk is om alle sporten te steunen op topsportniveau. Naar een regionale 'verdeling' toewerken en mogelijk gezamenlijk regionale trainingscentra voor topsport "binnen halen".
- **Samenwerking en verbinding:** Het leggen van nieuwe allianties en dwarsverbanden. Via de combinatiefunctionarissen tussen sport en onderwijs. Tussen sportverenigingen onderling. Tussen sport en welzijn en tussen sport en de wijk/buurt. En tussen sport en ander gemeentelijk beleid (bijvoorbeeld de bergse watersportverenigingen en het woon- en recreatiebeleid van de gemeente).
- **Centraal sportloket:** Gedacht wordt hierbij aan een overkoepelende structuur waarin de sportsector is vertegenwoordigd zodat de sportbelangen binnen de gemeente worden bewaakt en samenwerking met andere sectoren vergemakkelijkt wordt (onderwijs, welzijn, gemeente). Bijvoorbeeld het sportplatform opnieuw oppakken. Een "denktank" inrichten en/of een sportraad. Daarnaast werden ook suggesties gedaan om het sportaanbod meer inzichtelijk te maken via bijvoorbeeld een digitaal loket of een jaarlijks sportgidsje met het totale sportaanbod en proeflessen (zoals het CKB doet bij aanvang van het seizoen). Een sportkenniscentrum of een sportmarkt (website) waarin scholen kunnen inschrijven voor gastlessen op locatie van de school of vereniging.
- **Sportbeoefening voor doelgroepen:** Sportbeoefening met lage drempel voor jongeren, senioren en mensen met een beperking. Daarnaast binnen de sportverenigingen een veilige omgeving scheppen voor deelname van niet westerse allochtonen.
- **Behoud van de Nationale Sportweek:** Veel complimenten van de sportverenigingen aan de gemeente voor de uitstekende organisatie er van en tevens benadrukking van het belang er van.
- **Accommodaties:** Dit betrof met name de toekomst van sporthal Gageldonk en de accommodatie van kanovereniging ZeeWiToe. Ook werd aangegeven dat er moet worden ingespeeld op een eventuele verzelfstandiging van de accommodaties.

Een kort filmverslag van de sportconferentie is te vinden op [YouTube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...); Gemeente Bergen op Zoom sportconferentie 2010.

1.3. Vervolgproces

De reacties en meningen die zijn ontvangen worden meegenomen in deze kadernota en verder uitgewerkt in de beweegnota en vastgoednota die uit de kadernota voort zullen komen. Deze staan gepland voor 2011. Er zal een tweede conferentie worden georganiseerd om vanuit de kadernota, waarin de visie en koers van de gemeente is vast gesteld, te kijken hoe hier samen met de sportsector verder uitwerking aan gegeven kan worden.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 t/m 5 worden achtereenvolgens het sportlandschap beschreven, welke (soort) organisaties zijn er in de Bergse sportsector actief, hoe staat het met onze sportaccommodaties en tot welke effecten heeft het gemeentelijk beleid tot nu toe geleid (evaluatie). In hoofdstuk 6 wordt de context waarbinnen de sportverenigingen opereren bekeken en wat hun kansen en bedreigingen zijn. In hoofdstuk 7 wordt de nieuwe beleidsrichting nader uitgewerkt.

2 Het sportlandschap

2.1. Historie

De kern waarom de sportbeoefening van oudsher heeft gedraaid is de *intrinsieke* waarde van sport. Oftewel, sport om de sport, als (wedstrijd)doel op zich. In Bergen op Zoom werd in 1889 tennisvereniging Olympia opgericht. Dit is de oudste nog bestaande sportvereniging in onze gemeente. Ook de wielersport was populair in onze regio. Bergen op Zoom had zelfs een eigen wielersportbaan; "De Raayberg" die in 1929 de Bergse wereldkampioen Toine Mazairac opleverde. Rond 1900 ontstonden overal in Nederland vanuit burgerlijk initiatief sportverenigingen, die samen een netwerk van lokale en (inter)nationale private sportverenigingen vormden rondom de intrinsieke sportwaarde, waarbij per tak van sport steeds één internationale sportfederatie de reglementaire dienst uitmaakte. Nog steeds vervullen de sportkoepels, bonden en aangesloten sportclubs de dominante rol bij de totstandkoming en realisatie van het nationale sportbeleid, de trainings- en wedstrijd sportfaciliteiten en het lokale sportaanbod.

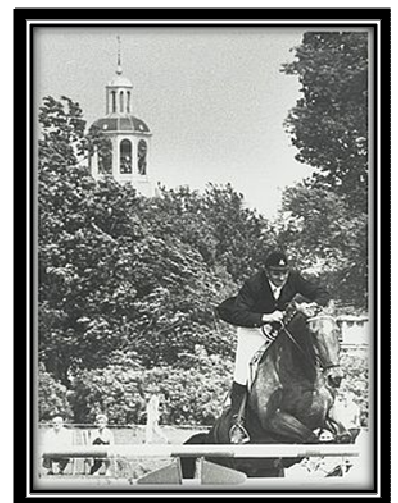
Wielersbaan De Raayberg 1917

Maar in de tweede helft van de twintigste eeuw kwam er verandering in de focus op de intrinsieke waarde van sport. Want door de informalisering van sociale betrekkingen tussen mensen, de herwaardering van het lichaamsbewustzijn, de gewijzigde vrijetijds- en werkpatronen en het toegenomen welvaarts- en opleidingsniveau van de bevolking, steeg de vraag naar 'sport met extrinsieke waarde' (sport als middel) namelijk snel. De overheid ging zich zelf op de markt van sport en bewegen begeven als sportstimuleringsaanbieder vanuit een maatschappelijk belang. Sport werd hierdoor ook in de publieke sector belangrijk. Ook commerciële aanbieders traden tot de sportwereld toe omdat heel andere motieven dan competitie willen spelen, zoals gezondheid, uiterlijk (spieren kweken of gewichtsverlies) drijfveer tot sportbeoefening werden. Commerciële aanbieders bleken beter te kunnen inspelen op deze nieuwe sportbehoeften dan de sportverenigingen zelf.

Aan deze behoefte aan fysieke training en sportbeoefening zónder expliciet wedstrijd karakter wordt dan ook voor een groot deel in de private ruimte van fitnessbedrijven, sportscholen e.d. in een commerciële setting invulling gegeven. Rondom het zich uitbreidende en voortdurend vernieuwende aanbod van fitness/aerobics e.d. bevinden zich vluchtige, losjes gekoppelde nieuwe sportgemeenschappen. Dergelijke sportgemeenschappen met een losse sociale structuur zijn eveneens onder onze jeugdige sporters ontstaan die op onze (semi) publieke trapvelden en sportpleinen sporten en bewegen. Ook de volwassen sporters organiseren zich in toenemende mate als lichte gemeenschappen bij het uitoefenen van hun sportieve liefhebberij (lopen, fietsen, zwemmen, schaatsen) in de publieke ruimte. Deze markt voor sportief bewegen in individueel verband en/of met een ongebonden karakter is nog steeds groeiende.

De van oudsher gesloten en op competitie gerichte sportwereld heeft zich in de loop van de vorige eeuw zodoende ontwikkeld tot een dynamisch en veelvormig verschijnsel waarin de breedtesportverenigingen hun monopoliepositie zijn kwijt geraakt. De huidige sport- en beweegmarkt kent inmiddels vier verschillende soorten "markten" met hun eigen functies en belangen.

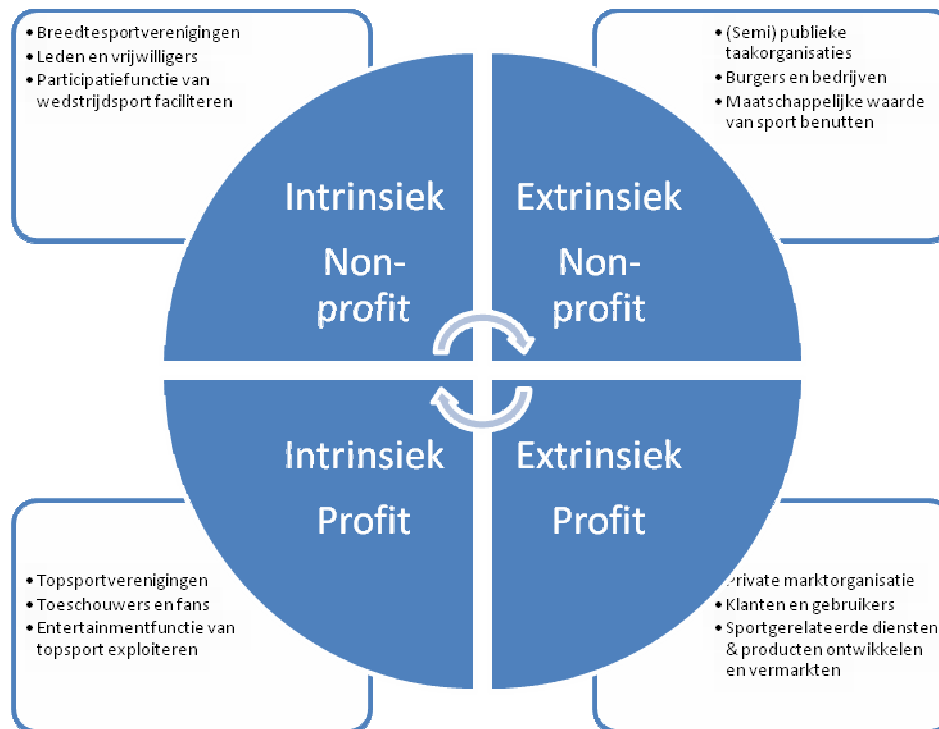

Renbaan Kijk in de Pot 1980

2.2. Sport- en beweegmarkten

In het huidige sport- en beweeglandschap zijn er als uitersten twee typen sport- en beweegmarkten te onderscheiden: 1) Een markt voor 'hechte' sportpraktijken met een sterke oriëntatie op de intrinsieke waarde van sport (sport als doel) met een hechte infrastructuur als basis. 2) Een markt voor 'lichte' sportpraktijken met een sterke oriëntatie op sportextrinsieke waarden (sport als middel) en een losse sociale structuur. Daarnaast zijn er profit en non-profit instellingen.

Wanneer we de uitersten in de sportgerichte-as (intrinsiek versus extrinsiek en profit versus non-profit) uitzetten, ontstaat er de volgende typologie van vier beroepspraktijken die aangeeft welke spelers/doelgroepen in het sport- en beweegdomein betrokken zijn en wat hun functie (belangen) zijn.

Aan de linkerkant bevinden zich de op de (wedstrijd)sport georiënteerde verenigingen. De exploitatie van (semi)professionele topsport verschilt echter aanzienlijk met de exploitatie van lokale breedtesportverenigingen. Op breedtesportniveau gaat het om het bevorderen van actieve deelname aan het door de lokale sportvereniging georganiseerde sportaanbod. De 'participatie functie' van sport staat daarbij centraal en de inzet van vrijwilligers is onmisbaar. Op topsportniveau draait het met name om het kijkerspubliek en de (commerciële) 'entertainmentfunctie' van (inter)nationale sportwedstrijden en grootschalige sportevenementen. Hier wordt dan ook gewerkt met beroepskrachten.

Aan de rechterkant staan de organisaties die sport als middel gebruiken voor hun doelen. Dit kunnen maatschappelijke of economische doelen zijn. Een flinke verschuiving heeft de laatste jaren plaats gevonden van intrinsiek naar extrinsiek, oftewel van sport als doel, naar sport als middel.

In het volgende hoofdstuk worden de vier verschillende typen sport- en beweegorganisaties binnen Bergen op Zoom beschreven met hun specifieke effecten daarvan op onze samenleving.

3 De Sportsector in Bergen op Zoom

De sportsector in Bergen op Zoom bestaat uit breedte- en topsportverenigingen, commerciële sportaanbieders en sportgerelateerde aanbieders. Een centraal (overkoepelend) punt waar deze doelgroepen en instellingen en 'soorten' sport- en beweegaanbod samenkomen, ontbreekt en kan daarom niet beschreven worden.

3.1. De intrinsieke non-profitmarkt: Breedtesportverenigingen

Er zijn 108 breedtesportverenigingen in onze gemeente, waarvan er 42 jeugdsportsubsidie ontvangen. Onder breedtesportverenigingen vallen ook biljart- of visclubs. Dit zijn geen door de gemeente erkende (kern)sporten. Daarnaast moeten de verenigingen ook aan bepaalde voorwaarden voldoen (zoals bondslidmaatschap) om jeugdsubsidie te krijgen. De 42 breedtesportverenigingen die jeugdsubsidie ontvangen hebben gezamenlijk 12.284 leden (23%) waarvan 5.742 jeugd lid (tot 18) en 6.761 senior lid (18+). Procentueel gezien zijn er dus veel meer jeugdleden dan volwassen sporters en ouderen, omdat deze laatste doelgroep relatief veel groter is.

In onze gemeentelijke accommodaties worden de volgende kernsporten (in volgorde van grootte qua aantal leden) aangeboden: (Zaal)Voetbal, Tennis, Watersporten, Gymnastiek, Atletiek, Hockey, Volleybal, Badminton, Basketbal, Vecht- en verdedigingssport, Korfbal, Honk- en softbal en Tafeltennis.

Dit zijn minder verschillende sporten dan in andere steden. Wel zijn hier meer aanbieders van watersporten door de aanwezigheid van de Schelde.

De teamsporten voetbal, korfbal en hockey zijn de afgelopen jaren gestaag blijven groeien. Ook tennis heeft aan belangstelling niet te klagen. De overige sporten zijn in zijn algemeenheid gestabiliseerd. De vereniging die de afgelopen jaren (met stip) het hardste is gegroeid, is M.O.C.'17. (een groei van 330 leden t.o.v. 2006). Met 1017 leden inmiddels de grootste vereniging in Bergen op Zoom.

Andere sterk gegroeide verenigingen (met 100-125 meer t.o.v. 2006) zijn H.T.V., L.T.C. Smash, R.K.S.V. Halsteren en Hockeyclub Tempo. Overige gegroeide verenigingen (30-65 leden meer) zijn, in volgorde van groei; L.T.C. de Zoom, Korfbalvereniging de Scheldevogels, WBB Giants, W.V. De Schelde en Flying Shuttle.

Evaluatie effecten huidig gemeentelijk beleid

De effecten die de diverse breedtesportverenigingen hebben bereikt liggen met name op het maatschappelijk vlak; sociale cohesie en persoonlijke groei en welzijn van leden. Bij sportverenigingen is de laatste jaren echter wel het bewustzijn gegroeid dat zij een bredere maatschappelijke taak te vervullen hebben dan leden alleen. Dankzij de BOS (buurt/onderwijs/sport) impuls is de samenwerking in onze gemeente tussen verenigingen, onderwijs en lokale maatschappelijke organisaties op het gebied van sport toegenomen. In de periode 2004-2010 zijn de projecten Topscore, Kidssport en TOS (thuis op Straat) succesvol uitgevoerd met de sportverenigingen en zijn ook vele kinderen die geen lid zijn van een sportvereniging bereikt¹. Hierbij is een netwerk opgebouwd en veel ervaring opgedaan die gemeente Bergen op Zoom meeneemt in de nieuwe structurele regeling van de combinatiefuncties de komende jaren.

G-team De Krabben

Ook is een aantal verenigingen tot het besef gekomen dat zij een maatschappelijke taak hebben ten aanzien van integratie en de zorg voor minderheden in de samenleving. Zij hebben G-teams opgestart, zodat ook gehandicapten kunnen meedoen in competitieverband. De verenigingen op sportpark Rozenoord hebben gezamenlijk een plan gemaakt voor de opvang en het organiseren van activiteiten voor deze speciale gebruikersgroep. In 2004 heeft Spado o.a. het open NK atletiek voor mensen met een beperking op Rozenoord

¹ Een aparte evaluatie van de BOS (Buurt-Onderwijs-Sport) projecten volgt na afloop van de projecten in 2011.

georganiseerd. Zwem- en polovereniging de Krabben heeft zelfs al 22 jaar een G-team. Ook de aandacht voor de oudere sporter is gegroeid. Het besef is aanwezig dat deze doelgroep van steeds groter belang wordt in het voortbestaan van de verenigingen.

3.2. Intrinsieke profitmarkt: Topsport

In Bergen op Zoom is topsport de laatste jaren nadrukkelijk aanwezig. O.a. door de komst van de WBB Giants naar Bergen op Zoom. Flying Shuttle speelt in de hoofdklasse van de badmintoncompetitie. Ook op individueel vlak worden er nationaal en internationaal aansprekende resultaten gehaald. Kano, gymnastiek en atletiek zijn hier sprekende voorbeelden van. 't Rijks is daarnaast de LOOT (Landelijk Overleg Onderwijs Topsport)school in West Brabant West. Deze organisatie biedt jeugdig talent extra mogelijkheden om zich op sportgebied te ontwikkelen via (bescheiden) financiële bijdragen en studie- en trainingsfaciliteiten.

Evaluatie effecten huidig gemeentelijk beleid

Er is geen specifiek topsportbeleid gevoerd in de afgelopen jaren. Topsportverenigingen worden ook niet gesubsidieerd door onze gemeente, behalve (net als de breedtesportverenigingen) via lage tarieven voor de huur (indirecte subsidie). Wel zijn er gemeentelijke impulsen gegeven t.a.v. de bestaande accommodaties om de topsport te kunnen faciliteren. Op dit moment wordt er bijvoorbeeld gekeken naar de sterk verouderde vloer van Flying Shuttle. Het effect daarvan is dat verenigingen op niveau kunnen spelen en dat er grote sportevenementen naar Bergen op Zoom kunnen komen. Op Rozenoord heeft Spado bijvoorbeeld al vele jaren een uitstekende naam in het organiseren van grote atletiek sportevenementen. Ook de play-offs van de Giants trekken volle zalen in de Boulevard. Zij zouden dan ook graag een uitbreiding van de tribunecapaciteit zien, liever nog een eigen wedstrijdlocatie. Op dit moment wordt de wedstrijdaccommodatie de Boulevard gedeeld door topsport- en breedtesportverenigingen. De bezetting is daardoor zeer goed. Voor de topsportwedstrijden (play-offs WBB Giants) dient soms wel zaalruimte te worden vrij gemaakt die in gebruik is bij de breedtesportverenigingen. Dit leidt bij de reguliere verenigingen tot irritatie. Maar primair bouwen voor één club brengt grote risico's met zich mee. Wat te doen met specifieke accommodatie als een club degradeert of uit Bergen op Zoom verdwijnt?

3.3 Extrinsieke profitmarkt: Commerciële sportaanbieders

Er zijn 32 commerciële sportscholen/centra in onze gemeente. De meeste daarvan hebben een eigen accommodatie. Een aantal huurt gemeentelijke accommodatie, zoals bijvoorbeeld commerciële vechtscholen (de gemeentelijke dojo's). Er zijn 2 tenniscentra, 2 maneges, 10 sport/fitnessscholen, 2 zwemscholen, 1 indoor skicentrum, 2 zeilscholen, 5 vecht- en zelfverdedigingsscholen, 5 dansscholen en 3 yogascholen. Er is geen bowlingcentrum in Bergen op Zoom (wel in Hoogerheide).

Hikari Bergen op Zoom

De commerciële sportscholen hebben een breed scala aan activiteiten, tevens gericht op specifieke doelgroepen zoals vrouwen of senioren. Het aantal commerciële sportaanbieders groeit enorm en de verwachting is dat de commerciële sporten de komende jaren nog verder zullen uitbreiden. Dit komt mede omdat fitnessscholen en sportscholen goed inspelen op en profiteren van de 'lichaamscultuur', het groeiende belang dat aan gezondheid en uiterlijk wordt gehecht. Het aanbod kenmerkt zich daarbij door flexibiliteit en professionaliteit. Het is informeel en individueel en er is ook aanbod overdag. Naast fitness (inclusief aerobics, steps, spinning en dergelijke) blijken ook vechtsporten, dans, klimmen, biljart/pool/snooker, paardensport en squash populaire commerciële sporten.

Evaluatie effecten huidig gemeentelijk beleid

De effecten die door de commerciële centra worden bereikt liggen op toeristisch gebied (aanbod/bezoeken uit regio), op economisch gebied (werkgelegenheid, bestedingen, vestigingsklimaat en investeringen), op ruimtelijk (beeldkwaliteit en levendigheid) en maatschappelijk vlak (binding met de stad, welzijn en persoonlijke groei van burgers). De toenemende populariteit van de commerciële sport, in combinatie met het feit dat veel takken van sport uitsluitend door commerciële aanbieders worden

Zwemschool De Agger Halsteren

georganiseerd en ze vaak midden in de wijken zijn gevestigd, maakt de commerciële sport een interessante partij die kan bijdragen aan doelen in ons sportbeleid, zoals diversiteit in het sportaanbod en bij het bereiken van specifieke doelgroepen. Binnen projecten als Topscore en de nationale sportweek hebben commerciële organisaties wel deel genomen de afgelopen jaren, maar er is geen specifiek gemeentelijk sport- of economisch beleid gevoerd om ze in te zetten bij het behalen van gemeentelijke doelstellingen. Hiervan zijn dus ook geen effecten.

Nationale Sportweek 2010

3.4. Extrinsieke non-profitmarkt: Sportgerelateerde aanbieders

Onder de sportgerelateerde instellingen in Bergen op Zoom vallen (semi)publieke organen die zich niet primair bezighouden met sport- en bewegen, maar hier wel een belangrijke rol in spelen zoals de gemeente zelf, welzijnsinstellingen, onderwijsinstellingen, organisaties voor mensen met een beperking, (buitenschoolse) kinderopvang etc. Door deze instellingen hebben er tal van sportstimuleringsactiviteiten plaats gevonden. Vanuit de gemeente geïnitieerd en gefaciliteerd is dit o.a. "Bewegen op recept" en de Bewegwijzer die zich richt op sport- en beweegstimulering onder ouderen en mensen met een beperking. Daarnaast de

sportstimuleringsprojecten voor jeugd zoals Topscore (gericht op het voortgezet onderwijs), de Nationale Sportweek, Kidssport (gericht op bewegingsachterstanden op basisscholen) en Thuis op Straat.

Vanuit het onderwijs krijgen tienduizend leerlingen in de leeftijd van 4 tot 17 jaar wekelijks 1,5 klokkur bewegingsonderwijs. Daarnaast besteden peuterspeelzalen en kinderopvang aandacht aan peutergym. Naschools is er rondom diverse brede scholen een sport- en beweegaanbod in samenwerking met gemeente en/of sportverenigingen en buitenschoolse opvang.

Evaluatie effecten huidig gemeentelijk beleid

De effecten die door deze instellingen worden bereikt liggen op het maatschappelijk vlak (sociale cohesie en welzijn- en gezondheid van mensen). Er is veel aandacht geweest voor de jeugd vanuit het gemeentelijk beleid. Dit is ook belangrijk om te behouden aangezien de huidige jeugd veel minder fit is dan die van 30 jaar geleden. Bewustzijns campagnes als "30 minuten bewegen per dag" en een aanbod wat dit mogelijk maakt (zoals naschoolse sport) blijken broodnodig in de strijd tegen overgewicht, welk percentage in Bergen op Zoom in 2008 significant hoger lag dan in de regio. Daarnaast is er echter een steeds grotere groep ouderen (55+) die om een geheel ander sportaanbod vragen, gesitueerd in parken en bossen en van een meer ongebonden kaliber.

Ook zou er t.a.v. ouderen meer gedaan kunnen worden aan sport ter preventie van gezondheidsklachten en meer voorlichting over het aanbod. Ook is er nog weinig aandacht voor mensen met een beperking om te kunnen bewegen. Een aanbod voor de senior met bewegingsbeperkingen kan hier prima mee samen gaan. Het aanbod van de bewegwijzer kan worden uitgebreid als er voldoende belangstelling is voor een bepaalde beweegactiviteit. Daarvoor moeten wel de diverse bestaande activiteiten inzichtelijk worden gemaakt, zodat er beter kennis van genomen kan worden en afstemming kan worden gezocht (sluitende beweegketen). Een centraal punt (sport- en beweegloket) ontbreekt. Door de opkomst van nieuwe doelgroepen zoals de ongebonden sporter en de 55 plusser wordt dit gemis des te nijpender. Zij zijn niet bij een sportvereniging aangesloten en missen de traditionele ingang tot ons sportaanbod.

4 Sportaccommodaties Bergen op Zoom

Bergen op Zoom telt vijf binnensportaccommodaties (vier sporthallen en een tafeltennishaal), gesitueerd in verschillende delen van de stad. Ook zijn er vijf gemeentelijke gymzalen en vijf niet gemeentelijke gymzalen (in bezit van het basisonderwijs). Daarnaast heeft onze gemeente een binnenzwembad en een buitenzwembad en twaalf buitensportparken, waarvan zes kleine en zes grote buitensportaccommodaties. Onze binnen- en buitensportaccommodaties liggen verspreid over de wijken en kernen (zie bijlage I) en voldoen aan de capaciteitsbehoeften voor de komende jaren. Gezien de verwachte daling van het aantal inwoners op termijn, zal dit ook een krimp van de capaciteitsbehoefte met zich mee brengen.

Evaluatie effecten huidig gemeentelijk beleid

De vorige beleidsnota uit 2004 was met name een accommodatienota. Dit beleid heeft zijn vruchten afgeworpen. De herstructurering van de binnensportaccommodaties is de afgelopen 6 jaar tot uitvoering gekomen. Door de realisering van sporthal de Boulevard kwam een einde aan de behoefte aan extra binnensportaccommodatie. Tafeltennisvereniging 't Markiezaat heeft gebouw T verlaten vanwege de realisering van het poppodium en een moderne nieuwe accommodatie gerealiseerd op sportpark de Staakberg en jeugdvereniging 't Petangeske heeft inmiddels een eigen speelhal op sportpark Rozenoord.

De huidige capaciteit is voldoende om aan de toekomstige vraag te voldoen. Wel is de tijd aangebroken om een aantal binnensportvoorzieningen te renoveren, zoals sporthal Gageldonk en de Kannebuis.

De herpositionering van de buitensport nadert zijn voltooiing. Sportpark de Markiezen is opgeleverd en vanaf seizoen 2010-2011 hebben FC Bergen en RKVV Nieuw Borgvliet hun intrek genomen in de nieuwe

Sportpark De Markiezen

accommodatie. Sportpark "De Brombeer" wordt gesloten vanaf seizoen 2010-2011 t.b.v. stadsuitbreiding. Door de verhuizing ontstaat ruimte op sportpark Rozenoord waardoor MHC Tempo een extra hockeyveld kan realiseren. Volgens de capaciteitsbehoefteberekening is er voor hockey namelijk een extra veld nodig. Wanneer de herpositionering in 2011 is afgerond, heeft Bergen op Zoom met de sportparken Rozenoord, De Markiezen, Meilust, Staakberg, De Beek en Lepelstraat buitensportvoorzieningen van hoog niveau. De belangrijkste beleidsdoelstelling uit de sportnota van 2004 is hiermee behaald.

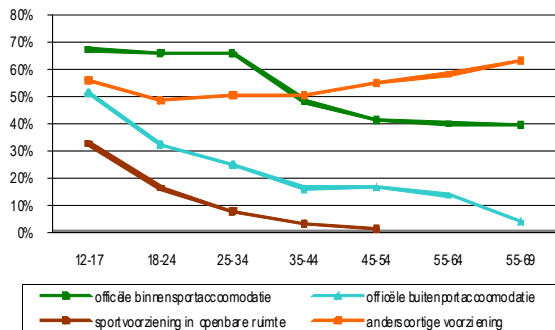
4.1. Vraag en aanbod

De bezettingsgraad van onze gemeentelijke sportaccommodaties is goed, met name in Bergen op Zoom. In Lepelstraat en Halsteren is wat overcapaciteit aanwezig. Er zijn binnen onze gemeente tevens een groot aantal niet-gemeentelijke sportzalen behorend bij de middelbare scholen. Deze sportzalen worden vaak alleen overdag gebruikt voor lessen lichamelijke opvoeding. Een aantal accommodaties wordt in de avonden verhuurd, maar de zalen staan buiten schooltijden grotendeels leeg. Hier liggen dus nog diverse capaciteitsmogelijkheden.

Ook voor wat het bewegingsonderwijs in het basisonderwijs betreft, ontstaat er geen capaciteitstekort tot 2020. Dit zou pas het geval zijn als de rijksoverheid de norm ten aanzien van het bewegingsonderwijs op scholen verhoogt. Op dit moment ligt deze op 1,5 klokeer per week voor elke basisschoolleerling. De huidige capaciteit voldoet hieraan. Er wordt eerder krimp voorzien (door dalend aantal inwoners en dus ook leerlingenaantallen).

De gymnastiekverenigingen gebruiken de meeste ruimte van de verenigingen in Bergen op Zoom, hierna volgen zaalvoetbalverenigingen en badmintonverenigingen. Afgezet tegen landelijke prognosecijfers t.a.v. ruimtegebruik van gymnastiekverenigingen in 2020 is het opvallend dat dit gebruik het meeste zal afnemen (i.v.m. concurrentie fitness). Het ruimtegebruik van de zaalvoetbalverenigingen neemt het meest toe. In zijn algemeenheid wordt echter krimp voorzien t.a.v. de capaciteitsbehoefte i.v.m. de verwachte dalende inwoneraantallen (vergrijzing en ontgroening).

Aan de tabel hieronder² is te zien dat jongeren tot 18 onze sportvoorzieningen en de sport- en beweegplekken in de buitenruimte het meest gebruiken. Alle leeftijdsgroepen gebruiken de zogeheten andersoortige voorzieningen. Dit zijn de parken, bossen, fietspaden en pleinen voor ongebonden sport- en beweegactiviteiten. Voor alle andere voorzieningen ligt dit anders. Daar geldt dat naarmate de leeftijd stijgt, het gebruik afneemt.

Ten aanzien van de vraag naar voorzieningen kan dus gesteld worden dat deze t.a.v. alle inwoners het meest ligt bij de 'andersoortige voorzieningen' (fietsen en wandelen staan ook niet voor niets op nummer 1 en 2 van populaire sporten!) en bij onze binnensportaccommodaties. Specifiek voor m.n. de jeugd ligt daarnaast ook vraag naar buitensportaccommodaties en sport- en beweegvoorzieningen in de buitenruimte (trapveldjes, skatevoorziening e.d.). Het sportonderzoek uit 2008 heeft geleid tot de aanleg van een aantal sport- en beweegvoorzieningen in de buitenruimte voor 'ungebonden sporters' zoals de skatevoorziening aan Boulevard Noord. Daar zijn ook enkele beachvolleybalvelden en een basketbalveld aangelegd. Tevens is er een trimbaantje aangelegd en is een aantal trapveldjes voorzien van kunstgras. Daarnaast kan het evenemententerrein in de winter onder water worden gezet en gebruikt als schaatsbaan. Ook zijn er in 2010 twee mountainbikeroutes aangelegd. De belangstelling voor deze voorzieningen is groot.

4.2. Beheer – en exploitatie

Het beheer en de exploitatie van de sportvoorzieningen is met uitzondering van de zwembaden De Schelp en de Melanen uitgevoerd door het gemeentelijk bureau Beheer en Uitvoering. Ook het projectmanagement van nieuwe voorzieningen zoals De Markiezaten, De Staakberg en de herinrichting van Rozenoord is binnen dit bureau uitgevoerd. Bij het onderhoud van de accommodaties wordt steeds meer gebruik gemaakt van beheerpakketten. Bureau Beheer en Uitvoering is sinds 2010 onder gebracht bij de afdeling Vastgoed. De zwembaden de Schelp en de Melanen zijn samen gegaan en ondergebracht in een BV. Zij worden nu aangestuurd door één directie.

De discussie of het beheer en de exploitatie van de sportvoorzieningen wel/niet op afstand moet worden gezet, loopt al lang in onze gemeente. In zijn algemeenheid is gebleken dat uit oogpunt van bezuinigingen een dergelijke operatie een kostenreductie kan betekenen. Van welke omvang is afhankelijk op welke manier (bij welke organisatie en met welk volume) het beheer en de exploitatie worden ondergebracht. Ook neemt de klanttevredenheid toe (omdat men in die constructie dicht bij de gebruiker zit). Vanuit dit oogpunt bezien heeft op afstand zetten zeker meerwaarde. Globaal zijn er de volgende opties:

1. Beheer overdragen aan de gebruikers.
2. Verzelfstandigen van het bureau Beheer en Uitvoering van de afdeling Vastgoed en Projecten.
3. Verzelfstandigen van het bureau Beheer en Uitvoering van de afdeling Vastgoed en Projecten in combinatie met het beheer van de welzijnsaccommodaties.
4. Verzelfstandigen van het bureau Beheer en Uitvoering van de afdeling Vastgoed en Projecten en een samenwerking aangaan met de omliggende gemeenten.
5. Het groenonderhoud op de sportparken onderbrengen bij de afdeling Openbare Ruimte en het beheer van de sportgebouwen (gymlokalen, sporthallen en zwembaden) inclusief de welzijnsaccommodaties op afstand zetten.

² Onderzoek Sport & Bewegen onder bevolking van 12 t/m 69 jaar Bergen op Zoom, 2008

6. Het beheer laten uitvoeren door de afdeling Vastgoed en Projecten team Vastgoed (huidige situatie).

Naar wat de beste optie is wordt door de afdeling Vastgoed en Projecten op dit moment onderzoek verricht. Hierover zal in 2011 met de oplevering van de vastgoednota besluitvorming plaats vinden.

Beleidsuitgangspunten bij de sportaccommodaties blijven; een goede spreiding van de accommodaties en sporten in de woonomgeving (niet aan randen van de stad). Daarnaast een aantoonbare accommodatiebehoefte en multifunctionaliteit van de accommodaties. Beide worden ingegeven door kosten/baten overwegingen. Er moet een aantoonbare vraag (gebruikerspotentieel) bestaan die niet in bestaande accommodaties kan worden opgevangen. Multifunctionaliteit van de sportaccommodaties geeft meer mogelijkheden voor verschillende soorten gebruikers.

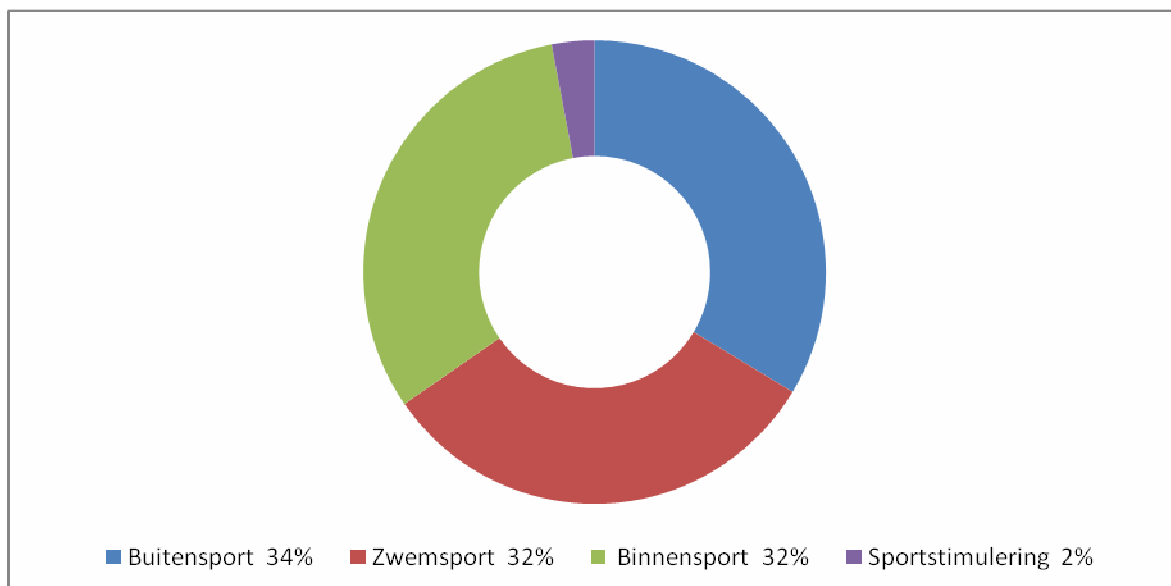
4.3. Subsidie- en tarievenbeleid

De diversiteit in subsidies en tarieven die er na de gemeentelijke herindeling in de verschillende kernen was, bestaat na een overgangsregeling niet meer. Ook de harmonisatie in het clubhuiseigendom is afgerond. In de loop van 2010 is het laatste clubhuis in Halsteren overgedragen aan de vereniging zelf. De sportaccommodaties zijn gemeenteeigendom.

Het tarieven- en subsidiebeleid is verder in grote lijnen de afgelopen jaren hetzelfde gebleven. Het leeuwendeel van het totale sportbudget (98%) gaat naar de lasten voortvloeiend uit de aanleg, bouw, onderhoud en instandhouding van de sportaccommodaties. Hierin verwerkt zit de indirecte subsidie aan de sportverenigingen aangezien de accommodaties tegen een laag tarief worden verhuurd. Een kostendekkend tarief zou voor de meeste sportverenigingen niet op te brengen zijn. Bergen op Zoom wijkt hierin niet af van andere gemeenten.

Een groot nadeel van deze indirecte vorm van subsidiëring is dat er geen sturingselement in zit. Hiervoor is herziening van de huidige subsidiesystematiek naar een meer outputgerichte subsidiesystematiek nodig. Maar een klein deel van de middelen gaat naar sportstimulering. Onderdeel hiervan zijn de directe subsidies aan de sportverenigingen (jeugd- en evenementsubsidies). Dit zijn echter slechts kleine stimuleringsubsidies en bieden als zodanig ook geen sturingselement om als gemeente regie op te voeren. De belangrijkste bron van inkomsten voor de sportverenigingen zijn de contributies, aangevuld met sponsorgelden en reclameopbrengsten.

Tabel verdeling gemeentelijke sportmiddelen 2010

5 Sportklimaat Bergen op Zoom

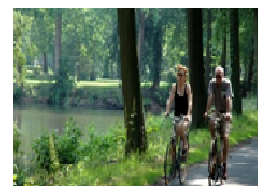
Inleiding

Uit onderzoek³ in 2008 is gebleken dat driekwart (75%) van de Bergenaren ten minste 19 keer of meer heeft gesport in dat jaar. Dit ligt hoger dan het landelijk gemiddelde (65 %). Het onderzoek zou herhaald moeten worden om een eventuele toevalligheidsfactor eruit te halen, maar aangenomen kan worden dat Bergen op Zoom zeker niet achterblijft bij andere gemeenten ten aanzien van sporten en bewegen. 23% sport daarbij in verenigingsverband, blijkt uit de ledenaantallen. Dit geeft dus een percentage van 52% wat ongebonden sport.

Jongeren tot 18 sporten meer dan oudere leeftijdsgroepen. Daarnaast sporten mannen meer dan vrouwen. Inwoners met een Nederlandse achtergrond sporten meer dan inwoners met een niet-Nederlandse achtergrond en hoger opgeleiden sporten meer dan lager opgeleiden. Dit wijkt in Bergen op Zoom niet af van andere gemeenten, al is hier het percentage inwoners met overgewicht wel hoger dan in de regio: bij 17% van de kinderen vanaf 2 jaar tot en met 11 jaar is er sprake van overgewicht, inclusief obesitas. Dit ligt 5% hoger dan binnen de regio West-Brabant. Bij 15% van de kinderen van 12 tot en met 18 jaar is er sprake van overgewicht⁴. Bij de volwassenen heeft zelfs 49% overgewicht, waarvan 11% ernstig overgewicht. In Noord-Brabant ligt dit percentage op 46%.⁵

Bergenaren sporten het meest in ongebonden vorm (52%). In verenigingsverband wordt slechts door 23% gesport (het landelijk gemiddelde is 28%). Dit is wel opvallend gezien het rijke Bergse verenigingsleven op andere terreinen (cultuur e.d.). Sporten in verenigingsverband komt het meest voor bij de jongste leeftijdsgroep van 12 t/m 17 jarigen. Voor de 18-24 jarigen daalt dit percentage, maar zij sporten van alle leeftijdsgroepen weer het meest in commercieel verband. Dit neemt af met het ouder worden.

De top drie van meest populaire ongebonden sporten in Bergen op Zoom is fietsen (33%), wandelen (27 %) en fitness (23%). In een landelijke top-10 lijst wijkt Bergen op Zoom niet af qua populaire sporten, alleen de volgorde is anders. Landelijk staat fitness op nummer 1.

5.1. Sterkte/Zwakteanalyse Bergs sportbeleid

De in de vorige hoofdstukken beschreven situatie ten aanzien van de Bergse sportsector, de accommodaties, het Bergse sportklimaat en de reacties van de sportsector zelf, leiden tot de volgende sterkte/zwakteanalyse voor het gemeentelijke sportbeleid.

<u>Sterkte</u>	<u>Zwakte</u>
• Accommodaties• Hoge ongebonden sportbeoefening (52%)• Betrokkenheid en inzet vrijwilligers• Gemeentelijke ondersteuning bij evenementen e.d.• Organisatie Nationale Sportweek	• Subsidiebeleid (geen sturingsinstrument)• Lage verenigingsdeelname (23%)• Geen duidelijke regie/koers• Versnipperdheid aan sportverenigingen• Afstemming sport- en beweegaanbod• Geen centraal aanspreekpunt (platform of (digitaal) servicepunt)• Geen centraal aanbod (sportgids/loket)• Vernieuwing/diversiteit aanbod• Geen topsportklimaat (meer cultuur)

³ Onderzoek Sport & Bewegen onder bevolking van 12 t/m 69 jaar Bergen op Zoom, 2008

⁴ Bron: Jeugdmonitor GGD West-Brabant, 2008

⁵ Bron: Volwassenenenquête, GGD West-Brabant, 2005

<u>Kansen</u>	<u>Bedreigingen</u>
• Brede school & combinatiefuncties • Maatschappelijke (sport)stages • Sport t.b.v. sociale cohesie • Sport t.b.v. gezondheid • Groei ongeorganiseerde sport • Sport als promotiemiddel (stimulering economie) • Regionale samenwerking topsport	• Bezuinigingen sportbeleid • Toename noodlijdende verenigingen • Afname vrijwilligersinzet • Weinig samenwerkingsgerichtheid tussen verenigingen (intern gericht) • Verzwakking verenigingsstructuur (sociale cohesie) indien sportverenigingen niet aan maatschappelijke behoefte kunnen voldoen

5.1. Toekomstig sportlandschap

Er is een complete verschuiving gaande van de sportintrinsieke markt naar de sportextrinsieke markt (zowel profit als non profit). Het economische en het maatschappelijke rendement komt hierdoor steeds meer centraal te staan. Sport als (maatschappelijk) "bedrijf".

In het kader van citymarketing fungeert sport steeds vaker als 'promotiemiddel' om daarmee het aantal nieuwe bezoekers of het imago van een stad te verhogen. Om de leefbaarheid en de sociale cohesie in kwetsbare wijken en buurten te bevorderen wordt sport als 'bindmiddel' ingezet. Ook is er een trend richting schoolsport of wijk sportverenigingen om de doelgroep te verbreden.

Het sportpark zal als 'bruisend activiteitencentrum' worden gepositioneerd, wat van ochtend tot avond open is. Een centrum waar niet alleen kan worden gesport, maar bijvoorbeeld ook een kaartje kan worden gelegd. Aan de (inrichting van) kantine en horeca zullen daarom andere eisen gesteld gaan worden. Operationele beleidsfunctionarissen werken als 'beweegmanager' om de sportieve dienstverlening van scholen, verenigingen en welzijnsinstellingen in de frontlinie op elkaar af te stemmen. Accommodatiebeheerders fungeren als bedrijfsmanagers van verzelfstandigde openbare sportbedrijven. Het werken met (betaalde) beroepskrachten zal dus steeds normaler worden binnen de sportwereld. Sportverenigingen zullen in plaats van kostendekkend, winstgericht beleid moeten gaan voeren. Hierdoor zullen kleine sportverenigingen zich sneller gaan aansluiten bij grote sportverenigingen of anders verdwijnen.

De komende jaren zal de druk op ons traditionele sportverenigingssysteem alleen maar groter worden. Als grootste sportkoepel ziet NOC*NSF in de toekomst een andere rol voor sportverenigingen weggelegd. Er wordt ingezet op een grote, sterke en vitale sportvereniging met als doel een groter marktaandeel. Een passend sportaanbod, meer professioneel kader en een intensieve samenwerking tussen onderwijs, gemeente, zorg, bedrijfsleven en andere verenigingen zijn hierbij de uitgangspunten. Professionaliteit is een noodzaak geworden om levensvatbaar te zijn, ook als non-profit vereniging. Daartoe is het nodig om de in potentie aanwezige kennis en productiviteit bij de Bergse sportverenigingen effectief te benutten en waar nodig, verder te ontwikkelen. Hierin kan gemeentelijk beleid een belangrijke rol spelen.

In het volgende hoofdstuk wordt bekeken welke stappen dienen te worden gezet om te komen tot deze 'grote, sterke en vitale' sportverenigingen en wat de kansen en bedreigingen zijn voor onze sportverenigingen.

6 De Sportvereniging van de toekomst

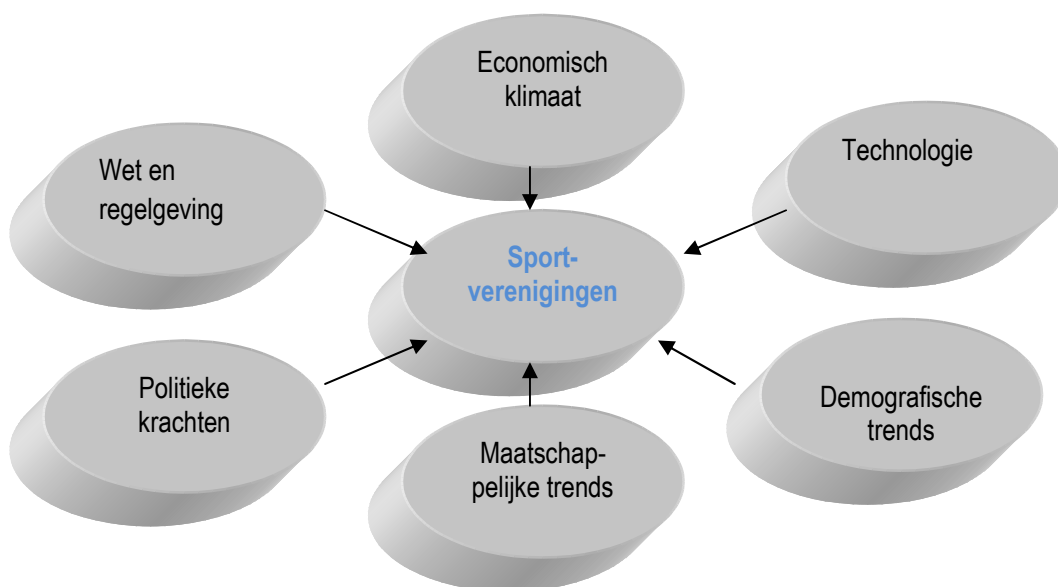
Inleiding

Van oudsher bestaat er een sterk verenigingsleven binnen onze gemeente. Maar maatschappelijke ontwikkelingen hebben niet stil gestaan en hebben de laatste jaren zelfs op allerlei manieren een enorme vlucht genomen. Zozeer dat het traditionele verenigingsleven en de verenigingen zelf, onder druk zijn komen te staan. De omgeving waarbinnen verenigingen opereren, oefent immers op allerlei manieren invloed uit. Inzicht hebben in die invloeden is daarom noodzakelijk om te kunnen bepalen waar 'de vereniging van de toekomst' in Bergen op Zoom zou moeten staan en op welke manier de gemeente Bergen op Zoom deze ontwikkelingen in positieve zin kan beïnvloeden.

Om een koers te kunnen bepalen is een analyse noodzakelijk van de in- en externe krachtenvelden waar onze sportverenigingen mee te maken hebben. Deze kadernota leent zich alleen voor een analyse van het externe krachtenveld, aangezien dit krachtenveld voor alle sportverenigingen geldt. De interne analyse zal per sportvereniging of clustering van sportverenigingen (bijv. per sportpark) gemaakt dienen te worden, omdat hierbij de verschillende interne ontwikkelingen een rol spelen. Deze externe analyse die samen met de sportverenigingen is gemaakt, kan wel de opmaat vormen en hulpmiddel zijn om tot een eigen interne sterkte/zwakte-analyse te komen.

6.1. Externe krachtenveld

Onderstaand figuur geeft aan met welke invloeden onze sportverenigingen te maken hebben:

Economisch klimaat

Commercialisering

De sporter stelt zich steeds meer op als consument. En de huidige consument kan kiezen en kopen wat, hoe, waar en wanneer hij wil en wordt daarbij verleid zijn eigen identiteit te bepalen. De sportindustrie speelt hierop in door haar producten als 'lifestyle-elementen' te presenteren. Sportmerken als Nike en Adidas zijn naast sportkledingmerken ook vrijetijdskledingmerken geworden en tal van sporters (Björn Borg e.d.) hebben een eigen kledinglijn. Sport is daardoor 'hype' gevoelig (met name onder jeugd). In de vrijetijdssector spreekt men van een 'wellness revolutie' gezien het huidige explosieve aanbod aan fitness-, verzorgings-, gezondheidsproducten, en daaraan gerelateerde recreatieve diensten. Producten en de marketing daar omheen worden steeds meer 'op maat' gesneden. Het grootste deel van de Bergse sportverenigingen speelt op deze commercialisering niet in. Sportverenigingen trachten kostendekkend te werken en houden de contributies zo laag mogelijk. Dit vanuit de

angst dat leden anders naar elders gaan. Daarnaast is uit onderzoek⁶ gebleken dat de kennis van fondswerving onder verenigingen er wel is (dankzij bonden), maar het werven van sponsors en het voeren van een sterk sponsorbeleid in de praktijk lastig blijkt.

Wet- en regelgeving

Standaardisering.

Verenigingen worden steeds meer gelijk getrokken met professionele organisaties t.a.v. regels op het gebied van arbo, milieu, (brand)veiligheid e.d. Het woud aan wetten en regels waar een vereniging aan moet voldoen is daarom de laatste jaren enorm gegroeid. Landelijke, provinciale en lokale regels en wetten plegen een zware aanslag op de beschikbare tijd van de vrijwilligers binnen de verenigingen en op de beschikbare middelen. Verenigingen geven aan moeite te hebben met het opvullen van de (zware) bestuursfuncties.

Politieke Veld

Vermaatschappelijking.

Er is een verschuiving gaande van sport als doel, naar sport als middel om maatschappelijke effecten te bereiken. Het ministerie van VWS heeft het belang van sport voor de maatschappij erkend en de aandacht en budgetten voor de maatschappelijke kant van sport stijgen dan ook navenant. Er is aandacht voor topsport, breedtesport en voor de samenwerking tussen sport en onderwijs. De provincie Brabant haakt hierop in en heeft een bouwstenennota 2008-2012 geformuleerd. Ook onze gemeente actualiseert haar sportbeleid in 2010 en wil met de combinatiefuncties inzetten op versterking en professionalisering van de sportverenigingen om de gestelde maatschappelijke doelen te bereiken. O.a. door samenwerking en verbinding van sport met onderwijs (brede school en combinatiefuncties). Alle drie de overheidslagen kampen echter ook met de gevolgen van de economische crisis en verminderde financiële middelen voor de komende jaren. In Bergen op Zoom is de bezuinigingstaakstelling voor sport €125.000.

Maatschappelijke trends

Individualisering en flexibilisering.

Het gezin is niet langer hoeksteen van de samenleving. Het aantal alleenstaanden (met of zonder kinderen) is sterk gegroeid. Man en vrouw nemen beide deel aan het arbeidsproces en aan de opvoeding van hun kinderen. Werktijden worden flexibeler. Door de grote keuze in vrijetijdsbesteding (TV en computer als grote concurrent voor bewegen, buitenspel en sport) en de toename van het autobezit, is bewegingsarmoede en overgewicht ontstaan onder een flink deel van de bevolking.

Demografische trends

Multiculturalisering en vergrijzing.

Onze samenleving is uitgebreid met bevolkingsgroepen uit immigratie- en vluchtelingengolven die niet in de traditionele zuilenstructuur in te delen waren. Hierdoor ontstond onder de nieuwkomers nieuwe groepsvorming en integratieproblematiek. Binnen sommige van deze bevolkingsgroepen is de emancipatiegolf die onze huidige samenleving al goeddeels achter zich heeft gelaten, nog maar net gestart. Onder deze nieuwe Nederlanders leven behoeften (bijv. mogelijkheid tot apart zwemmen voor mannen/vrouwen) die in onze samenleving verdwenen leken. Ook kennen zij niet de van oudsher gegroeide verenigingscultuur. Dit wil overigens niet zeggen dat onze allochtone inwoners niet sporten. Onder de *particuliere* huurders van de bergse binnensportaccommodaties bevinden zich opvallend veel allochtonen. Zij huren in eigen groepsverbanden

Zoutwaterzwembad Calandweg 1950

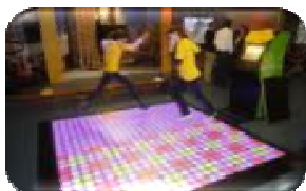
Gescheiden zwemmen jaren 50

⁶ Onderzoek Sportplatform Brabantse Buitensteden 2010

accommodaties om te sporten. Ook het VIV (Vrouwen Integratie Vandaag)) heeft succes onder allochtone vrouwen met haar fietslessen en wandelgroepen door een groepsgerichte benadering.

De Bergse bevolking krimpt. De aantallen jeugdleden gaan daardoor afnemen. In 2020 bestaat de bergse bevolking voor bijna de helft (40%) uit 55 plussers. Deze groep zal steeds actiever worden en zal nadrukkelijk aanwezig zijn in de wereld van sport, recreatie en toerisme.

Technologie

E-fitzone

Technolisering vormt samen met globalisering en individualisering de belangrijkste aanstichter in het ontstaan van wat men de 'netwerkmaatschappij' noemt. De snelle ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie (ICT) zijn mede verantwoordelijk voor nieuwe (sociale) groepsvorming. Bovendien leveren de snelle internet-, game en computer ontwikkelingen een aansprekend en moeiteloos tijdverdrif. Dit gaat echter ten koste van sport- en bewegen.

De netwerkmaatschappij vraagt ook om centrale punten en lichte netwerken waarbinnen makkelijk kan worden aangesloten. Bergen op Zoom heeft geen centraal/overkoepelend sportplatform of (digitaal) sportloket waar snel informatie kan worden ingewonnen over de voorzieningen, sportverenigingen en hun sportmogelijkheden.

6.2. Sterkte/zwakte analyse sportverenigingen

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot de volgende sterkte/zwakteanalyse voor de Bergse sportverenigingen.

<u>Sterkte</u> • Sociale binding • Accommodaties • Sportintrinsicke waarde (begeleiding & training) • Betrokkenheid en inzet vrijwilligers • Lage contributie	<u>Zwakte</u> • Traditionele 'verplichtende' structuur • Gesloten 'clubjesstructuur' • Weinig samenwerkingsgericht (identiteit vereniging voorop) • Afhankelijkheid vrijwilligers • Kostendekkend werken (prijs laag houden) • Geen lokale centrale sportstructuur • Geen professionele trainers voor talentherkenning- en ontwikkeling • Weinig vernieuwing/diversiteit
<u>Kansen</u> • Brede school; wijk en school in contact brengen met sportclub • Combinatiefuncties sport, wijk en school • Maatschappelijke (sport)stages • Groei senioren (en vrijwilligers) • Relatie sport en gezondheid • Aandacht voor bewegingsarmoede en overgewicht • Aandacht voor leefbaarheid en sociale binding van gemeenschap • Allochtonen • Gezamenlijk parkmanagement • Samenwerking met MBO/HBO (stages)	<u>Bedreigingen</u> • Toename ongeorganiseerde sport • Concurrentie door wijk- of door welzijnsinstellingen georganiseerde sportactiviteiten • Afnemende ureninzet per vrijwilliger • Afname jeugdleden door ontgroening • Afname verenigingsgevoel, nieuwe sociale groepsvorming • Veranderde mentaliteit • Druk wet- en regelgeving • Concurrentie in vrijetijdsbesteding

Uitgangspunt eigen verantwoordelijkheid

De bedoeling van een analyse als hierboven geschetst, is om de zwakke kanten te laten compenseren door de sterke, of daar als sportvereniging ontwikkelpunten van te maken. Hierin ligt met name een taak voor de sportverenigingen zelf. Het gemeentelijk uitgangspunt is dan ook dat verenigingen hierin een eigen verantwoordelijkheid hebben. De kansen zijn bedoeld om aan te grijpen, teneinde de bedreigingen het hoofd te bieden. De kansen die er liggen hebben een duidelijke relatie met de effecten die onze gemeente wil bereiken met haar sport- en bewegbeleid. Hierin liggen mogelijkheden voor de sportverenigingen om hun bestaansrecht in maatschappelijk opzicht te versterken.

7 Beleidsrichtingen tot 2020

7.1. Conclusies evaluatie sportbeleid

Het sportklimaat in Bergen op Zoom is goed. Het gevoerde accommodatiebeleid heeft zijn vruchten afgeworpen. De capaciteit is op orde en voor de toekomst wordt hierin geen groei, maar juist krimp verwacht (dalende inwonersaantallen) met capaciteitsoverschot tot gevolg. Door meer samenwerking tussen sport en welzijn en sport en onderwijs te stimuleren kan een bredere doelgroep worden bereikt met nieuwe activiteiten voor de sportaccommodaties. Het sportaanbod is nog niet optimaal afgestemd op de nog steeds groeiende vraag naar ongebonden sportief bewegen. Daarnaast mist binnen de sport- en beweegmarkt de samenhang. Er is geen overkoepelend orgaan die de sport vertegenwoordigt met een duidelijk centraal overzicht en presentatie van het sport- en beweegaanbod in onze gemeente. Ook is er nog geen sluitende keten binnen (sportief) bewegen waarbij de verschillende organisaties elkaars aanbod kennen en naar elkaar doorverwijzen.

Er is een toenemend bewustzijn onder sportverenigingen ten aanzien van hun maatschappelijke taak. Maar willen de sportverenigingen hun sterke positie op de sport- en beweegmarkt terug krijgen, dan zal een veel verdergaande vernieuwing van de traditionele sport plaats moeten vinden. Om versterking van de breedtesport te kunnen realiseren is een herziening van de huidige subsidiesystematiek naar een meer outputgerichte subsidiesystematiek nodig. Om topsport te kunnen bedienen moet regionaal afstemming worden gezocht. Lokaal investeren of accommodaties bouwen voor topsportverenigingen heeft een te wankel basis.

7.2. Koers 2020

Onze gemeente wil zich de komende jaren daarom richten op de volgende speerpunten:

1. *Geïntegreerd en divers sport- en beweegaanbod*; De gemeente Bergen op Zoom wil samenwerking bevorderen en verbindingen leggen tussen de verschillende sport- en beweegaanbieders om zo tot een divers en samenhangend aanbod te komen. Uitgangspunt hierbij is een sportvereniging per sport per sportpark.

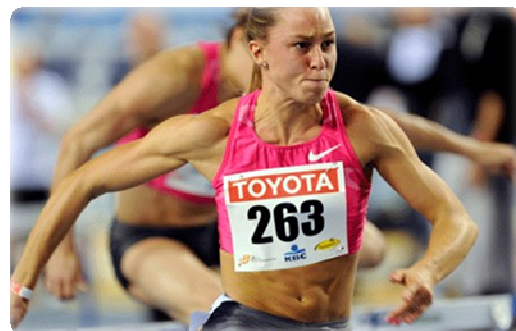
2. *Sterke verenigingen*; De gemeente Bergen op Zoom wil sportverenigingen ondersteunen bij een vraaggericht, divers en blijvend sport- en bewegingsaanbod. Uitgangspunt hierbij is dat de verenigingen ook een eigen verantwoordelijkheid hebben.

3. *Kwalitatieve, op de behoeften aansluitende sportaccommodaties*.
Uitgangspunten hierbij zijn;

- aantoonbare accommodatiebehoefte
- sporten in de woonomgeving (niet aan randen van de stad)
- multifunctionaliteit van de accommodaties
- goede spreiding van de accommodaties

- *Geïntegreerd en divers sport- en beweegbeleid*

'Een leven lang actief' gaat uit van diversiteit binnen sport. Hierbij kijken wij naar een breed pallet van sport- en beweegvormen, zoals recreatiesport, wedstrijd sport, bedrijfssport, schoolse- en naschoolse sport, deelname aan evenementen, bewegingscursussen etc. Tussen deze vormen moet onderlinge afstemming komen en relaties worden gelegd zodat een meer geïntegreerd geheel ontstaat. Door samenwerking tussen aanbieders in de lokale sport- en beweginggemeenschap te stimuleren, nieuwe arrangementen te creëren en door in te spelen op diversiteit, kunnen de participatiedoelstellingen vanuit de wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) worden gerealiseerd. Het sport- en beweegaanbod dient dan wel beter te worden afgestemd op de verschillende levensfasen en de bijbehorende (verschillende) drijfveren, zodat wisselen van of beginnen aan een sport- of beweegactiviteit binnen die levensfasen natuurlijker en logischer wordt.

- *Sterke verenigingen*

Onze sportverenigingen verbinden duizenden Bergenaren met elkaar via 'hun' sport. Om deze sociale functie te behouden in onze sterk geïndividualiseerde samenleving moet de sportwereld echter aansluiting blijven houden met de veranderende samenleving. Een samenleving waarin vrijwilligers (waar de sportverenigingen op draaien) steeds moeilijker te vinden zijn, de ongebonden sporter (die niet in verenigingsverband sport), sterk in opkomst is en waarin door ontgroening en vergrijzing straks veel minder instroom (nieuwe jeugdleden) en veel meer senioren zullen zijn. Om op deze ontwikkelingen in te springen en zo sociale samenhang te behouden en nieuwe verbindingen (o.a. met het onderwijs) mogelijk te maken, heeft Bergen op Zoom sterke verenigingen nodig. Verenigingen die nieuwe kansen weten te signaleren en te benutten. Onze gemeente kan verenigingen ondersteunen in deze veranderingsprocessen (combinatiefuncties) en helpen om het (vrijwilligers)potentieel te vergroten. Inzet hierbij is dat verenigingen meer gaan samenwerken met andere partners en sportaanbieders en hun toegankelijkheid vergroten door zich op een bredere doelgroep te richten en op een diverser aanbod. Bijvoorbeeld door een breder en meer flexibel (wedstrijd)aanbod, door meer (vrije) recreatieve trainingsmogelijkheden/cursussen e.d. en door meer (lichte) lidmaatschapopties zoals bijvoorbeeld een strippenkaart. Om versterking van de breedtesport te kunnen realiseren is een herziening van de huidige subsidiesystematiek naar een meer outputgerichte subsidiesystematiek nodig om hierin als gemeente een meer sturende rol aan te kunnen nemen.

- *Kwalitatieve, op de behoeften aansluitende sportaccommodaties*

Het is van belang dat de basisvoorwaarden om te kunnen sporten- en bewegen (accommodaties en voorzieningen) aanwezig zijn en van goede kwaliteit. Dit zijn uiteraard onze binnen- en buitensportaccommodaties, maar ook voorzieningen voor de ongebonden sporter en de wijkcentra waar kan worden gebiljart of gedart. Bij realisatie van sportvoorzieningen wordt uitgegaan van een aantoonbare behoefte aan de betreffende voorziening en multifunctionaliteit van de voorziening (meerdere sporten mogelijk of bediening van meerdere doelgroepen). Wij zetten daarnaast in op sporten- en bewegen in de woonomgeving. Hierbij wordt aangesloten bij de woonservicezones van Bergen op Zoom om een goede spreiding te kunnen realiseren.

7.3. Ambitiescenario's

Om de genoemde speerpunten te kunnen verwezenlijken zijn er drie scenario's ontwikkeld om het ambitieniveau ten aanzien van het sportbeleid voor de komende jaren vast te stellen.

1. De basisopstelling; lokale versterking verenigingen

- De accommodaties in Bergen op Zoom zijn van niveau en kennen geen capaciteitstekorten.
- Het huidige subsidie- en tarievenbeleid wordt omgevormd tot een sturingselement t.b.v. de regio gemeente.

- De succesvolle projecten uit het 4 jarige sportstimuleringsbeleid Buurt-Onderwijs-Sport (BOS) en de Nationale Sportweek worden structureel ingebed in het sportbeleid via de impuls “Brede School en combinatiefuncties waarmee ingezet wordt op:
 - Ondersteuning en professionalisering van de sportverenigingen en versterking van de verbinding tussen sport en onderwijs.
 - Naschools sportaanbod binnen de brede scholen wat toeleidt naar de sportverenigingen om zo hun ledenaantallen op peil te houden.
 - Inzet op talentherkenning- en ontwikkeling op scholen t.b.v. de (top)sportverenigingen
- Behoud sportvrijwilligerspotentieel: inzet maatschappelijke stages om jeugd enthousiast te maken voor vrijwilligerswerk.
- Versnippering van het verenigingsaanbod tegen gaan conform de afspraken die hierover al gemaakt zijn (één sportvereniging per sport op de sportparken).

2. De bal hooghouden; lokale sportsamenwerking

Bovenop de basisopstelling wil onze gemeente ook de bal hoog houden en inspelen op de huidige en toekomstige ontwikkelingen:

- Samenbrengen van (financiële) stromen uit sport, zorg, welzijn en onderwijs en een bundeling van krachten creëren van de maatschappelijke organisaties.
- Sport- en beweegactiviteiten afstemmen (sluitende beweegketen).
- Sportinfrastructuur waarin de verschillende spelers elkaar en hun activiteiten makkelijk kunnen vinden en kennis en ervaringen met elkaar delen (digitaal sportservicepunt).
- Specifiek doelgroepenbeleid op “inactieven”.
- Vormgeving van integrale sport- en beweegteams binnen brede school/wijk om samenwerking tussen de sportverenigingen onderling en met welzijn en onderwijs op wijkniveau te bevorderen.

3. Sportief (in) bedrijf; lokale sport- en beweegbundeling

Naast de basisopstelling en ‘de bal hoog houden’ op lokaal niveau, wil onze gemeente niet alleen een centraal digitaal sportloket, maar ook een fysiek gebundeld sport- en beweegloket waarin de beweegwijzer en de combinatiefunctionarissen die de centrale beweegteams vormen, als werknemers zijn ondergebracht. In de huidige situatie zijn deze tijdelijk (3 jaar) bij Sport Service Noord Brabant onder gebracht. Daarna valt een nieuw beslismoment t.a.v. werkgeverschap.

- Fysieke sportloket kan eventueel gecombineerd worden met het ‘op afstand zetten’ van de exploitatie- en het beheer van de accommodaties (beleid en uitvoering gecombineerd).
- Topsportbeleid in samenwerking/afstemming met de regio.

De financiering van de scenario’s is op de volgende pagina’s toegelicht.

Matrix scenario's

		begroting 2010	begroting 2011	begroting 2012	begroting 2013
Gemeentelijke middelen					
<u>Basisopstelling</u>					
a. sport - accommodaties	buitensport	1.966.433	1.661.750	1.712.896	1.679.399
	binnensport	1.651.079	1.431.935	1.460.615	1.382.409
b. sport - sportstimulering	subsidies	124.661	253.812	253.812	253.812
	topscore	60.020			
	combinatiefuncties		277.886	277.886	277.886
c. zorg - beweegwijzer en bewegen					
	op recept	25.020	25.020	25.020	25.020
d. onderwijs - maatsch. stages		20.000			
	welzijn - maatsch. stages		20.000	20.000	20.000
e. welzijn - prev. jeugdbeleid	TOS/kids in oost	110.614			
	totaal basisopstelling	<u>3.847.213</u>	<u>3.650.403</u>	<u>3.730.229</u>	<u>3.618.526</u>
<u>De bal hoog houden</u>					
a. basisopstelling		3.847.213	3.650.403	3.730.229	3.618.526
b. sport- en beweegaanbod inactieven					
c. ketenaanpak bewegen	nationaal actieplan sport en bewegen (NASB)				
d. sportservicepunt (digitaal)					
	totaal de bal hoog houden	<u>3.847.213</u>	<u>3.650.403</u>	<u>3.730.229</u>	<u>3.618.526</u>
<u>Sportief in bedrijf</u>					
a. de bal hoog houden		3.847.213	3.650.403	3.730.229	3.618.526
b. regionaal topsportbeleid					
c. sportstichting als werkgever combinatiefunctionarissen				-50.000	-50.000
d. extra uit te voeren activiteiten				50.000	50.000
	totaal gemeentelijke middelen	<u>3.847.213</u>	<u>3.650.403</u>	<u>3.730.229</u>	<u>3.618.526</u>
Totaalbudget					
a. totaal gemeentelijke middelen		3.847.213	3.650.403	3.730.229	3.618.526
b. rijksmiddelen					
	basisopstelling				
	BOS-impulsbudgetten	150.000			
	combinatiefuncties	220.944	110.472	182.470	182.470
	bal hoog; nationaal actieplan sport en bewegen	120.440	240.880	240.880	240.880
	totaal rijksmiddelen	<u>4.338.597</u>	<u>4.001.755</u>	<u>4.153.579</u>	<u>4.041.876</u>

BIJLAGE I spreiding van de sportaccommodaties

